

логічної реальності, об'єктами підвищеної онтологічної і гносеологічної складності, тож визна-

чені нами виміри є лише попередніми результатами в його дослідженні.

Список літератури

1. Активізація когнітивних процесів у спілкуванні : методичний посібник / [В. П. Казміренко, З. Ф. Сіверс, В. М. Духневич та ін.]. – К. : Міленіум, 2011. – 268 с.
2. Гордієнко В. І. Моделі комунікативного процесу в сучасній психології та їхній потенціал у поясненні діалогічності спілкування / В. І. Гордієнко // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська Академія». – 2009. – Т. 97 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 55–60.
3. Гумерова Р. В. Творчество как способ бытия / Р. В. Гумерова // Вестник Томского государственного университета. – 2005. – № 286. – С. 56–63.
4. Гусельцева М. С. Культурно-историческая психология: от классической – к постнеклассической картине мира / М. С. Гусельцева // Вопросы психологии. – 2003. – № 1. – С. 99–115.
5. Кабрин В. И. Коммуникативный мир и транскомуникативный потенциал жизни личности: теория, методы, исследования / В. И. Кабрин. – М. : Смысл, 2005. – 248 с.
6. Коpecь Л. В. Психологія особистості : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. В. Коpecь. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 460 с.
7. Коpecь Л. В. Діалогічні комунікативні практики та їх евристичний потенціал / Л. В. Коpecь, В. І. Гордієнко // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська Академія». – 2012. – Т. 136 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 51–56.
8. Хараш А. У. Личность, сознание и общение: к обоснованию интересубъективного подхода в исследовании коммуникативного воздействия / А. У. Хараш // Психолого-педагогические проблемы общения / под ред. А. А. Бодалёва. – М. : НИИ ОПП АПН СССР, 1979. – С. 17–35.
9. Хараш А. У. «Другой» и его функции в развитии «Я» / А. У. Хараш // Общение и развитие психики / под ред. А. А. Бодалёва. – М. : Изд-во НИИ ОПП АПН СССР, 1986. – С. 31–46.
10. Ясперс К. Общая психопатология / К. Ясперс. – М. : Практика, 1997. – 1056 с.

L. Kopets, V. Gordienko

COMMUNICATION WORLD OF PERSONALITY AND ITS CHARACTERISTIC

The article presents problems of research of personality communication world, it is defined characteristic for analysis this complicated reality, it is presented picture methods for research of dialogue processes and personality communication world in youth.

Keywords: personality, communication word of personality, communication word of normal state, picture method, dialogue communication.

Матеріал надійшов 27.06.2013

УДК [316.48+347.965.42] :221.7 (510)

Гірник А. М., Резаненко В. Ф.

СВІТОГЛЯДНІ ТА ЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МЕДІАЦІЇ В КИТАЇ

У статті розглянуто правові основи і особливості діяльності суб'єктів посередництва («народних посередників», членів «народних урядів», арбітрів, суддів) у Китаї, пов'язані з світоглядними і моральними принципами традиційної китайської культури.

Ключові слова: медіація, конфуціанські норми, конфлікт, народні погоджувальні комісії, арбітраж, досудова медіація, судова медіація.

Актуальність дослідження. Останнім часом в Україні активізувалися спроби підготувати і ухвалити закон про медіацію. Закони про медіа-

цію прийняті в територіально близьких до нас Болгарії (2004), Молдові (2007), Румунії (2006), Словаччині (2004), Угорщині (2002), Чехії (2000,

2012). У 2010 р. Росія прийняла Федеральний закон «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедуру медіації)». Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу від 25.05.2008 р. «Стосовно деяких аспектів медіації в цивільних і комерційних спорах» рекомендує використання медіації для «спрощення доступу для розв'язання спорів». На думку експертів (Г. Єременко, Ю. Кармазіна, О. Тищенко), прийняття закону України про медіацію свідчило б про визнання нами вимоги Директиви 2008/52/ЄС стосовно імплементації правил медіації в національне законодавство і було б кроком до євроінтеграції. Таким чином, підготовка нового проекту Закону про медіацію є вельми актуальною справою, що вимагає серйозного і ретельного аналізу світового досвіду використання посередництва. Треба відзначити, що інформацію про принципи медіації, її технологію, сфери застосування посередництва, навчання медіації українці отримують переважно зі США та країн Європи, тоді як трьохтисячолітня практика використання медіації в Китаї залишається маловідомою. На наш погляд, знайомство з етико-правовими засадами медіації в Китаї може суттєво збагатити наше розуміння залежності ефективного використання певної соціальної практики від її вкоріненості в культурі і правосвідомості народу.

Виклад основного матеріалу. За даосько-буддистсько-конфуціянською доктриною життєдіяльності *дао-шлях* людини – це шлях її духовного та фізичного самовдосконалення через гармонізацію нею взаємин між інь-стихією Землі (土) та ян-стихією Неба (天), впорядкування хаотичного стану взаємин внутрішнього (інь) та зовнішнього (ян) світів людини, або просто хаотичного стану речей (爻) тощо. Саме через це людина стає здатною сприймати зовнішнє (не своє) як внутрішнє (своє), тобто виникає відчуття *цілісного* сприйняття світу. Відчуття *цілісного* в людини контекстуального далекосхідного суспільства робить її потенційно готовою до примирення в будь-якому конфлікті заради збереження гармонійних взаємин із оточенням, інакше кажучи, гармонії між своїм внутрішнім «я» та зовнішнім «я», яке уособлюється «не “я”-стороною», яка прагне того ж самого. Слід зауважити, що таке *особисто-цілісне* є головним принципом світосприйняття традиційних країн Далекого Сходу, за яким світ речей, явищ докільля постає уособленням *дао* як цілісного / неподільного джерела походження всього сущого, зокрема людини. Людина, прагнучи стану *дао*, відповідно, стає здатною бачи-

ти себе й оточення в контексті *цілісної* картини світу. На таких засадах формується суспільна свідомість конфуціянського цивілізаційного простору як основа так званої **контекстуальності** міжлюдських взаємин, яка, на нашу думку, здатна сприяти не лише залагодженню будь-яких конфліктів, а й уникати їх виникнення в багатьох випадках.

Розкриття суті механізмів розв'язання конфліктів у традиційних суспільствах Далекого Сходу неможливе без прийняття до уваги особливостей їхніх культур, головними чинниками формування яких є світоглядні та морально-етичні принципи згаданих релігійно-філософських вчень, інтегруючи роль серед яких належить конфуціянству. За цим вченням, шляхетна людина та, яка підпорядковує свої інтереси непорушності гармонії в широкому сенсі цього слова. Конфуціянська думка завжди опонувала ідеї правового судочинства. За Конфуцієм, пріоритет у підтриманні порядку в державі повинен надаватись не закону, а моральним та етичним принципам. Саме з цього випливає помітна ознака сучасного права традиційних країн Далекого Сходу, і саме та, за якою конфуціянські традиційні норми моралі та етики діють як легальні засоби врегулювання суспільних відносин.

За Конфуцієм, «шляхетні люди живуть у злагоді з іншими людьми». «Шляхетна людина знає про свою перевагу, але уникає суперництва. Вона у злагоді з усіма і ні з ким не вступає у змову». Ці настанови конфуціянської етики і сьогодні визначають поведінку китайців, для яких орієнтація на дотримання зовнішньої гармонії у павутині міжособистих стосунків є дієвим чинником мінімізації розбіжностей [9, с.155].

Термін 調解 (медіація) складається з ієрогліфів: 調, 解. Перший через значення його елементів 言, 周 передає такі ідеї: 1) істинне слово (言), що передає суть речей (周); 2) слово мудреця (даоса, буддиста, конфуціянця); 3) слово-логос тотожне абсолюту, тобто слово у стані думки (не виголошене слово). «Той, хто не знає, говорить. Той, хто знає, мовчить» [даоський канон «Дао де цзін»].

Ідеограма 解 передає ідеї: 1) розчленування туші тварини; 2) ритуал жертвопринесення тварини. З першою ідеєю асоціюються такі значення ідеограми, як «розбирати», «деталізувати», «диференціювати», «розрізняти», «розкладати», «тлумачити» тощо. З другою ідеєю – такі: «приносити в жертву», «молитися» тощо, тобто вживати істинне слово (пор. значення згаданої ідеограми 調).

Отже, смисл терміна 調解 (медіація) випливає зі смислів складових ідеограм, які об'єднані спільним поняттям «істинно-правильне слово». А «істина», за релігійно-філософськими вченнями Китаю, асоціюється з чистотою, безкомпромісністю, безпристрасністю таких форм абсолюту, як дао даосизму, дао нірвани китаєзованого буддизму, дао неба Конфуція. Оволодіння істинним словом, гармонізуючим речі, можливе лише через набуття людиною іпостасей цих станів. Саме такого стану прагне (наскільки це можливо) носій світоглядних та морально-етичних принципів згаданих вчень. Відтак вже в самому терміні на позначення медіації (調解) закладено ідею «налаштовування, гармонізації», яка є важливою для синкретичного даосько-буддистсько-конфуціанського, колективістського і людиноцентристського світогляду китайців.

У літературі неодноразово відзначався несутяжницький характер китайців, їх схильність до компромісу і гармонізації стосунків, а також прагнення уникати конфліктів або, по можливості, ігнорувати їх. Цікавим є наведене Ю. М. Грошевим [1, с. 223] порівняння кількості розглянутих судами справ у КНР і Україні – в обох країнах за рік суди розглядають приблизно однакову кількість справ – 8,5 млн, тоді як населення Китаю (1325 млн) у 28 разів більше від населення України (46 млн). У повсякденній поведінці конфуціянська настанова на гармонізацію стосунків виражається у ввічливості і привітності, які є нормативами поведінки китайця. Як стверджує популярна китайська приказка – «на надмірну ввічливість не ображаються».

Однією з особливостей китайського ставлення до конфлікту є усвідомлення і врахування його соціально руйнівної дії, разом з тим і відповідальності учасників конфлікту перед громадою за відновлення порушеної цілісності, з одного боку, і визнання легітимності громадського втручання для залагодження сусідських конфліктів, з другого. Тому китайське традиційне розуміння залагодження конфлікту передбачає елемент публічності – вибачення, спільне чаювання, обдаровування подарунками, святкування досягнутого примирення. Ще у Давньому Китаї відбулася початкова інституалізація і ритуалізація процедури примирення – будиночок для чайної церемонії одночасно був місцем, де конфліктуючі сторони могли зустрітися і отримати допомогу неупередженого посередника. А зародження практики посередництва у конфліктах відносять [12] до часів династії Західна Чжоу (1027 р. до н. е. – 771 р. до н. е.). Сучасні спостереження і експериментальні дослідження поведінки пред-

ставників різних культур демонструють, що там, де медіація не є складовою культурної традиції, де люди сповідують цінності індивідуалізму, наприклад в США, люди частіше стають на позицію боротьби з іншою стороною і рідше вдаються до послуг третьої сторони у конфліктній ситуації, ніж це демонструють китайці [16, с. 371–372; 15, с. 18; 14, с. 186; 10, с. 125].

За оцінками експертів, понад 30 % спорів у сучасному Китаї вирішується у позасудовому порядку за допомогою посередництва. Відповідно до статті 111 Конституції КНР «міські і сільські комітети створюють погоджувальні комісії, комітети з суспільної безпеки, охорони здоров'я та інших питань з тим, щоб керувати громадськими справами і комунальними послугами у своїх районах, врегульовувати цивільні спори, допомогати підтримувати громадський порядок, слугувати провідником думок і вимог населення і вносити пропозиції до народного уряду» [4]. Діяльність погоджувальних комісій в різний час регулювалася Тимчасовими правилами організації народних погоджувальних комісій від 22 березня 1954 р., Положенням про організацію народних погоджувальних комісій від 5 травня 1989 р., а з 1 січня 2011 р. Законом КНР «Про посередництво» [5], запровадженого для «вдосконалення системи народного посередництва під час врегулювання спорів між людьми і збереження соціальної гармонії і стабільності» (стаття 1). Сьогодні існує понад 800 000 таких комісій, членами яких є близько 4 700 000 медіаторів. Медіатори обираються на зборах громад. Комісії зобов'язані «прислухатися до думки народу і робити свою посередницьку діяльність підконтрольною народу» (стаття 11). Як можна бачити, положення закону узгоджені з колективістським світоглядом. Яскравим відображенням колективістських установок авторів Закону є стаття 20, за якою з метою врегулювання спору «народний посередник може, зі згоди зацікавлених сторін, запросити родичів, сусідів або колег зацікавлених сторін, людей зі спеціальними знаннями і досвідом і людей з відповідних громадських організацій для участі в процесі пошуку згоди. Народні погоджувальні комісії стимулюють неупереджених, порядних людей, відданих справі досягнення згоди між людьми, і чия діяльність люди схвалюють, брати участь у посередницькій діяльності». Інакше кажучи, якщо сторони не заперечують, посередництво може бути публічним за участю родичів, сусідів і колег. Останнє відрізняє китайський підхід до посередництва від євро-

пейського і американського підходів, у яких важливе місце посідає конфіденційність процесу та професіоналізм медіатора.

Треба сказати, що зарубіжні дослідники по-різному оцінюють китайську практику посередництва, її ефективність і перспективи розвитку. На думку Волл і Блум [15], ця практика є успішною, а китайці є нацією, що постійно застосовує посередництво для залагодження спірних питань. Ця теза була піддана критиці в статті Діаманта [8], який акцентує увагу на розбіжності між офіційною картиною успіхів медіації в Китаї і реальним станом справ, для якого характерні: низький рівень підготовки медіаторів, які працюють у примирних комісіях; формальний характер виборів членів примирних комісій, коли місцеві чиновники нав'язують громаді кандидатури членів комісії, внаслідок чого посередниками стають малоавторитетні у громаді люди; недостовірність офіційної статистики щодо ефективності посередницьких процедур через зацікавленість місцевих чиновників рапортувати про нібито високу успішність своєї діяльності, зокрема і в сфері організації роботи посередницьких комісій. Він також наголошує на постійному зростанні звернення китайців до суду і прогнозує, що процес модернізації буде підштовхувати китайців до ширшого використання тих засобів вирішення конфліктів, які прийняті у західному суспільстві. Диференційовано підходять до оцінки місця, ролі і поширення досудової медіації в Китаї Рід і Міхельсон [13], які стверджують, що до послуг примирних комісій звертаються переважно сільські мешканці. Мешканці Пекіна звертаються до медіації значно рідше, переважно для вирішення сусідських спорів. Також було виявлено, що незаможні люди та жінки більше схильні звертатися до послуг (безкоштовних) примирних комісій. Поділяючи думку Діаманта з приводу ненадійності офіційної статистики щодо успішності діяльності примирних комісій, Рід і Міхельсон вважають, що медіація залишається в Китаї поширеним методом примирення.

Як приклад невідповідності реального стану справ офіційній картині, дослідники наводять сусідський конфлікт між молодією сім'єю і сім'єю літніх людей, що мешкали поверхом нижче. Старші люди були незадоволені шумом з квартири молоді сім'ї. В результаті розлучення сусід з нижнього поверху виготовив пристрій, яким стукав по стелі, щоб таким чином «віддячити» сусідам. Конфлікт було передано на розгляд примирної комісії і посередник зу-

стрівся з кожною стороною, провів спільну примирну зустріч, після якої відзвітувався про вирішення конфлікту. Проте конфлікт тривав ще шість років, протягом яких до його залагодження залучилися поліцейські і суд, але й вони не поклали йому край [13, с. 743]. Цей випадок можна розглядати як курйоз, а можна як свідчення невисокої ефективності роботи посередницьких комісій, а також схильності низових структур передчасно і безпідставно рапортувати про ефективність своїх дій.

Крім так званої «народної медіації», яку ми розглянули вище, позасудове примирення здійснюють народні уряди районів і міст. Також примирення здійснюють органи арбітражу. На відміну від інших країн, де процедури примирення і арбітражу різко розділяють, і лише після недосягнення угоди на стадії процедури примирення починається процедура арбітражу, в Китаї в процесі арбітражного розгляду арбітр може здійснювати примирення сторін, об'єднуючи обидві процедури, і якщо примирення виявиться успішним, то розгляд справи завершується. Це стосується як арбітражу комерційних спорів [3], так і арбітражу трудових спорів, що регулюється законом КНР «Про медіацію та арбітраж трудових спорів» [4].

Крім досудової медіації, існує судова медіація, що регулюється главою 8 Цивільно-правового кодексу КНР [2]. Відповідно до статті 85 ЦПК «народні суди під час розгляду цивільних справ на основі принципу добровільності сторін, виходячи з встановлених фактів, розрізняючи правду і неправду, здійснюють примирення сторін». Якщо сторони досягли згоди, суд складає мирову угоду, яку підписує суддя і секретар судового засідання, і надає сторонам. «Мирова угода набуває чинності одразу після підписання її обома сторонами» (ст. 89). Народний суд може не складати мирової угоди у випадку примирення у справах про розлучення, про сплату аліментів, по справі, за якою можливе негайне виконання і в інших справах, де відсутня необхідність в складанні мирової угоди (ст. 90). Примирення засвідчується протоколом, який підписують сторони, суддя і секретар судового засідання.

Таким чином, синкретичний даосько-буддистсько-конфуціанський світогляд впливає як на правосвідомість законодавця, так і на правосвідомість і дії пересічного носія китайської культури, зумовлює шляхи, на яких вони шукають залагодження спірних питань, а також види рішень, які можуть їх задовольнити.

Список літератури

1. Бахин В. П. Упрощение уголовного правосудия / В. П. Бахин, А. П. Власова // Научный вестник Национального университета ДПС Украины (экономика, право). – 2010. – № 4 (51). – С. 217–229.
2. Гражданский процессуальный кодекс Китайской Народной Республики. Глава 8. Примирение [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://mediators.ru/rus/about_mediation/foreign_law/china/text1. – Название с экрана.
3. Закон КНР «Об арбитраже». Глава IV. Арбитражное разбирательство [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://chinalawinfo.ru/civil_law/law_arbitration-2/law_arbitration_ch4. – Название с экрана.
4. Закон КНР «О медиации и арбитраже трудовых споров». Глава III. Арбитраж [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://chinalawinfo.ru/social_law/law_labour_dispute_mediation_arbitration/law_labour_dispute_mediation_arbitration_ch3. – Название с экрана.
5. Закон Китайской Народной Республики о посредничестве [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://mediators.ru/rus/about_mediation/foreign_law/china/text4. – Название с экрана.
6. Конституция КНР 1982 г. (с изм. 1988, 1993, 1999, 2004 гг.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://chinalawinfo.ru/constitutional_law/constitution. – Название с экрана.
7. Bercovitch J. Cross-cultural effects in conflict management: Examining the nature and relationship between culture and international mediation / J. Bercovitch, J. Foulkes // International Journal of Cross Cultural Management. – 2012. – № 12. – P. 25–45.
8. Diamant N. J. Conflict and conflict resolution in China: Beyond mediation-centered approaches / N. J. Diamant // Journal of Conflict Resolution. – 2000. – Vol. 44. – P. 523–546.
9. Chang H.-Ch. Harmony as Performance: The Turbulence Under Chinese Interpersonal Communication / H.-Ch. Chang // Discourse Studies. – 2001. – May. – P. 155–179.
10. Leung K. Some Determinants of Conflict Avoidance / K. Leung // Journal of Cross-Cultural Psychology. – 1988. – March. – Vol. 19, 1. – P. 125–136.
11. Mealey-Lohmann L. Using mediation to resolve disputes – Differences between China and the United States [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.chinainsight.info/culture/chinese-3/526-using-mediation-to-resolve-disputes-differences-between-china-and-the-united-states-.html>. – Назва з екрана.
12. Historical, political, and spiritual factors of conflict: understanding conflict perspectives and communication in the Muslim world, China, Colombia, and South Africa / J. Oetzel, B. Arcos, P. Mabizela et al. // The SAGE Handbook of Conflict Communication: Integrating Theory, Research, and Practice / John G. Oetzel & Stella Ting-Toomey. – Chapter 20, Thousand Oaks, CA: SAGE, 2006. – P. 549–574.
13. Read B. L. Mediating the Mediation Debate: Conflict Resolution and the Local State in China / B. L. Read, E. Michelson // Journal of Conflict Resolution. – 2008. – Vol. 52. – P. 737–763.
14. Tinsley C. H. Responses to a Normative Conflict among American and Chinese Managers / C. H. Tinsley, E. Weldon // International Journal of Cross Cultural Management. – 2003. – № 3. – P. 183–194.
15. Wall, J. A. Community mediation in the People's Republic of China / J. A. Wall, M. Blum // Journal of Conflict Resolution. – 1991. – Vol. 35. – P. 3–20.
16. Wall J. A. Mediation: A Current Review and Theory Development / J. A. Wall, J. B. Stark, R. Standifer // Journal of Conflict Resolution. – 2001. – June. Vol. 45, 3. – P. 370–391.

A. Girnyk, V. Rezanenko

PHILOSOPHICAL, ETHICAL AND LEGAL FOUNDATION OF MEDIATION IN CHINA

It is about the legal grounds and especially the activity of mediation (the “people’s mediators”, members of the “people’s government”, arbitrators, judges) in China in connection with the philosophical, moral and ethical principles of traditional Chinese culture.

Keywords: mediation, Confucian norms, conflict, people conciliation commission, arbitration, pre-trial mediation, trial mediation.

Матеріал надійшов 23.04.2013